

A VADNAI NEOLITIKUS SÍRLELET

A magyarországi őskori kultúrák nagyobb részének szétválasztásához az alapot a sírleletek adták, mert a kutatás története folytán elsősorban a temetkezésekből származó anyag került be a múzeumokba, a szakirodalomba. A sírleletek, a temetők zárt leletegyütteseiből, majd az egyre jobban előtérbe nyomuló telepfeltárás stratigráfiai eredményeiből alakultak ki a kultúrák, csoportok köre, relatív kronológiája. A neolitikumban ellenkező a helyzet, mert a kutatás során a telepanyag vált uralkodóvá és a temetkezések eddig olyan kis számban kerültek elő, hogy csupán járulékos elemei még az egyes kultúrák ismertető jegyeinek.

A neolitikus kultúrák temetkezésére a legkevesebb adattal a бүккi művelődési körből rendelkezünk. Az eddig közölt irodalomban Tiszadada az egyetlen lelőhely, ahol a бүккi kultúra temetkezéséről szó esik. Tompa Ferenc említi, hogy a nyíregyházi múzeum őriz egy vonaldíszes ornamentikával díszített csövestalpú tálat, amelyet csontváz mellett találtak. A sír leletkörülményeire közelebbi adatot Tompa Ferencnek nem sikerült találnia. A leletet átmenetnek tartja az idősebb vonaldíszes kerámia és a бүккi kultúra között.¹

A nagytétényi sírban a kerámia mellékletek között szerepel egy Tompa Бүкк II. stílusban tartott edény, amelyben a бүккi áru importként került a бүккi törzsterület-től távolieső lelőhelyre.² A zsugorítva eltemetett sír a vonaldíszes kerámia zselizi csoportjához tartozik.

A бүккi, tiszai kultúrák eredetkérdésének vizsgálatában Tompa Ferenc egyenes-vonalú fejlődés-elméletével szemben Csalog József a két kultúra különálló eredetének bizonyításában első helyen az emberanyag különbözőségeit emelte ki. A бүккi területről hiányzó embertani anyag nélkül a cseh—morva spirálneander kerámia alapján kimondja: »A tiszai kultúra hordozói fajilag nem voltak azonosak a бүккi művelődési kör emberanyagával.«³

Patay Pál az újabban ismert sírleletek alapján a temetkezésről az alábbiakat írta: »A бүккi kultúra temetkezését alig ismerjük. Az a néhány elszórtan előforduló zsugorított csontváz, amelyet a бүккi kultúrával kapcsolatba hozhatunk, szintén nem tartalmazott igazi klasszikus бүккi kerámiát.«⁴

Az északkelet-magyarországi neolitikus anyag akadémiai tervtémában végzett gyűjtése során találtam néhány adatot, leletet a múlt és az utolsó tíz év régészeti munkájából, amelyek az északkelet-magyarországi neolitikus kultúrák temetkezéseivel — elsősorban a бүккi kultúra gyűjtőfogalmába tartozó anyaggal — kapcsolhatók össze.

1. Vadna (Borsod-Abaúj-Zemplén m., putnoki j.).

Leletösszetétele miatt legnagyobb érdeklődésre a vadnai sírlelet tart számot. Megay Géza muzeológus leletmentő ásatásából került az anyag a miskolci Herman Ottó Múzeumba 1950-ben. Telep és temető volt a lelőhelyen.

Lelőhelye a Vadnától Dubicsány felé vezető híd melletti agyagkitermelő gödör, amelyet az út építésekor nyitottak. »A csontváz arccal Ny-ra néző, zsugorított volt,

1. Tompa F.: A szalagdíszes agyagművesség kultúrája Magyarországon. A бүккi és a tiszai kultúra. Bp. 1929. A. H. V—VI. 26. Taf. I. 1.

2. Gallus S.: Arch. Ért. 1936. 85. 86. Banner J.: Bp. R. XV. (1950) IX—XVII.

3. Csalog J.: F. A. III—IV. (1944) 1—2.

4. Magyarország régészeti leletei. Bp. Corvina 1956. 52.

a mell és a zsugorított lábszár között 6 db kisebb és egészen kicsi edényke, valamint — amint elmondták — még két kis edénynek darabjai és kis vonaldíszes állati idól volt.⁵ Tehát, mint a leletjelentésből kitűnik, a sírt korábban találták meg, próbaásatás a bejelentés után következett. A gazdag sír mellékletei a következők:

1. Edény, alsó része csonkakúpos, felső része töredékes, rekonstruálhatatlan. Az edény két oldalán, a felső részen, varrást utánzó lécdíszítés van. Az ezalatt lévő fülek vízszintes nyílásúak. Az edényttest teljes felületét Bükk III. szerű meandroid díszíti. Kidolgozása durva, színe vöröses-sárga (I. t. 1.), M: 8 cm, átm.: 7,5—12 cm (Ltsz. 53.95.1.).

2. Durva kidolgozású, hordóformájú pohár. Színe vöröses-sárga (I. t. 3.) M: 6,4 cm, Szá: 6 cm, Fá: 4 cm (Ltsz. 53.95.2.).

3. Félgömbformájú, közepes kidolgozású tál (I. t. 4.) M: 5,8 cm, Szá: 8,9 cm, Fá: 3,7 cm (Ltsz. 53.95.3.).

4. Díszítés nélküli csésze töredéke. Fá: 5,3 cm.

5. Díszítés nélküli csésze aljtöredéke. Fá: 4,2 cm (Ltsz. 53.95.5.).

6. Talpas pohár (kis kehely). A hengerszerű talp szára tömör, vörös festékekkel bevont, durva kidolgozású (I. t. 2.) M: 6,7 cm, Szá: 4,7 cm, Fá: 3,7 cm (Ltsz. 53.95.6.).

7. Csonkakúpformájú kis tál (I. t. 5.) M: 2,6 cm, Szá: 5,3 cm, Fá: 2,4 cm (Ltsz. 53.95.7.).

8. Állatidol (I. t. 8.). Gerincén rovátkolt díszítés, oldalán a vonaldíszes kerámia hullámvonalas dísz. A végbélnyílás erősen kihangsúlyozott. Az állatka eleje törött. M: 4 cm, Sz: 5,3 cm (Ltsz. 53.95.8.).

A leltárkönyv szerint a sírhoz tartozik még egy cseréptöredék.

A leletmentő ásatás kapcsán előkerült leletanyag 53.96.1—14. ltsz. alatt van leltárba véve. A cserépanyag a bükki és a vonaldíszes stílust mutatja, határozottak a vonaldíszes elemek. A vonaldíszes töredékeken két jellegzetes karcolt motívum van: az egyenes vonal, amely ékbefutó (II. t. 1, 11), szegletes (II. t. 4.), vagy íves (párhuzamos ívsorokkal) (II. t. 8, 9, 15), vagy hullámvonalas-szerű (II. t. 10). Egy félgömbformájú edénytöredék felületét zárt, ovális, bemélyített karcolás díszíti (II. t. 2). Néhány darabon fekete festés van (II. t. 5, 3, 8).

A bükki jellegű cserepeken Bükk II. stílusmotívumok jelentkeznek, halszálla mintával, pontokban végződő vonalkötegekkel (II. t. 6—7). A vastagfalú töredékek a bükki telepek formakészletét mutatják. Leggyakoribb a lyuksoros edény, az ujjbenyomásos plasztikus díszű töredékeken néha lecsüngő lécbordával (II. t. 14). E töredék nyakas hombárformából származik. Egy lyuksoros edényen a peremen átfúrt kis bütyök van (II. t. 12), míg egy töredéket teljes felületen ujjbenyomások díszítenek (II. t. 13).

A két stíluslemel keverten fordul elő. A sír kerámiája egyezést mutat a telep anyagával és egészen biztosra vehető, hogy a halottak eltemetése telepen történt, különálló temetkezési hely nélkül.

2. *Tiszabercel* (Szabolcs-Szatmár m., nyíregyházi j.).

Közelebbi lelőhelye Tiszabercel-Kerítőpart.⁶ 1934. augusztus 31-én dr. Kiss Lajos, a nyíregyházi múzeum igazgatója próbaásatást végzett Tiszabercelen, a Kerítőparton, amely a Lónyai-csatornától 400 m-re fekszik. A község Ny-i részén a Vékás-dűlőben Hajnal István földjén szántás közben előkerült cserepeket hitelesítette.

Az I. kutatóárokban 87 cm mélyen zsugorított csontvázat talált. »A sír irányítása K—Ny volt, s arccal D-nek nézett. A csontvázból az összetört koponyát és az összehúzott lábszárakat lehetett megfigyelni. A sárga homokra fektetett koponya bal falcsontjának és a nyakszirtcsont felének érintkezési részén a csont feltűnően vörös volt. A koponya felett 15 cm-re 11,5 cm magas, 14 cm átmérőjű, rézkorra jellemző edény volt.« A leletet a Jósza András Múzeum őrzi 55.26.20 leltári szám alatt. Semmi kétség nem lehet a leltári szám alatt található edény és Kiss Lajos ásatási jelentésében feltüntetett edény azonosságában.

5. Megay Géza jelentése. Miskolci Herman Ottó Múzeum Adattára.

6. Alispáni jelentések. Szabolcs megye. 1934. II. 80.

Az edény félgömbalakú, szegletesedő forma. Formája és díszítése a legtisztább Tompa-féle Bükk III. Az edényt a perem alatt négy, párhuzamosan körbehaladó, karcolt széldíszítmény zárja le, amely három vonallal a fenéknél megismétlődik. A záródíszek közötti felületet négy mezőre osztott dísz fedi. A mezőket három párhuzamos karcolásból álló, függőlegesen haladó mélyítés keretezi, amelyen az edény középvonalában kerek bütyök ül, mindkét oldalon 3 mm átm. kerek bemélyedéssel. Az egyes mezők díszítése megközelítően azonos; kispórolt meandroid vonalköteg. A jó kidolgozású edény vékonyfalú, színe szürkésbarna (III. t. 1). M: 11,5 cm, Szá: 14 cm, Fá: 5 cm.

Kiss Lajos próbaásatása kapcsán a nyolc kutatóárok közül a III. és VIII. tartalmazott bükki anyagot. A III. sz. árokban Bükk II. jellegű, vékonyfalú edénytöredékeket és közepes kidolgozású vonaldíszes kerámia stílusát mutató íves karcolású töredékeket talált. A VIII. árokban dörzsölőké darabjain kívül durva kidolgozású edénytöredékek kerültek elő, a vonaldíszes kerámia szögben megtört egyenes vonalú karcolásaival, ujjbenyomásos bordadísszel.

A lelőhely teljes anyagának együttes vizsgálata alapján Tiszabercel-Kerítőpart a bükki kultúra olyan telepe, ahol a bükki díszítőelemek, s a vonaldíszes kerámia stílusjegyei keverten fordulnak elő. A sír a telepbe van ásva. A sír és a telep egymáshoz való viszonya nem dönthető el. A sír és telep egyező leletanyaga összetartozásukat és egykorúságukat látszik igazolni.

3. *Mályinka* (Borsod-Abaúj-Zemplén m., putnoki j.).

Kulcsár Lajos helyi lakos pinceásás közben kb. 5 m mélyen, fektetett csontvázat talált, a bal vállnál elhelyezett három egymásba tett edénnyel. A sírleletet a miskolci múzeum őrzi.

1. Bombaalakú edény (III. t. 6.) (Ltsz: 53.125.1). A teljesen ép edényt zeg-zugmintás széldíszítmény zárja le. Az edény felületét zárt íves vonalköteg minta borítja, jellegzetes Bükk II. stílusban. M: 8,2 cm, Szá: 4,9 cm, Fá: 4 cm.

2. Középen volt a félgömbalakú tál, díszítés nélkül (III. t. 5). M: 7,5 cm, Szá: 13,1 cm, Fá: 5 cm. (Ltsz: 52.128.2.)

3. A legszó edény szintén bombaalakú, durva anyagból készült. A perem alatt négy egyenes, a hason négy kettős bütyök van, amelyek egymás közé esnek. M: 8,9 cm, Szá: 8,1 cm, Fá: 4,4 cm. (Ltsz: 52.128.3.)

4. *Onga* (Borsod-Abaúj-Zemplén m., szerencsi j.).⁷

A miskolc—sátorlajújhelyi betonút építkezési munkálatai közben a bükki kultúra új lelőhelyére bukkantak. A lelőhely az Onga felé eső első vasúti őrház gazdasági épületétől DK-re 60 m-re lévő homokbánya. A munka közben talált leletanyagból emberi koponya töredéket és három edényt gyűjtött be Megay Géza muzeológus. A helyszínen tett megfigyelésekből nem állapították meg, hogy a sír anyaga eredeti helyen feküdt-e, vagy másodlagos helyzetben találtak rá. A három edény — amelyek közül kettőben a rávonatköző feljegyzések szerint festéknyomok is voltak — a miskolci múzeumba került.

1. Bombaalakú edény. Oldalán elnagyolt díszítés van, s az íveket utánzó vonalak pontsorral mélyítettek (III. t. 3). M: 7,9 cm, Szá: 7,7 cm, Fá: 3,8 cm. (Ltsz: 53.167.1.)

2. Bombaalakú edény. (III. t. 3). Az edény kettős függőleges bekarcolt vonallal négy mezőre osztott az edényttest felső részén. A mezőket egyenes és íves vonalakból álló rácsminta tölti ki. A középvonalban két karcolt vonal között fényezett sáv húzódik. Az alsó részen a függőleges osztás a belső rész közeibe esik. Vékonyfalú, kiegészített. M: 9,8 cm, Szá: 6,5 cm, Fá: 3 cm. (Ltsz: 53.130.1.)

3. Bombaalakú, vörösszínű edény (III. t. 2). A perem alatt két lapos bütyök ül, s a bütykök közt peremből kiinduló csoportos elhelyezésű rátett díszítés látható. Az edény alsó harmadára eső legnagyobb kiszélesedésen négy lapos, kerek bütyök van. M: 6,5 cm, Szá: 4 cm, Fá: 2,5 cm. (Ltsz: 53.130.7.)

⁷ Megay Géza jelentése. M. N. M. — Történeti Múzeum Adattára (továbbiakban: Adattár) 60. O. II, 70, O. II.

A feltehetőleg sírból származó leletekre annyi feljegyzés áll rendelkezésre az 1950. X. 17-én kelt helyszíni jelentésből, hogy az eredeti felszín alatt 70—80 cm-re feküdt. A homokkitermelő árok profiljában, a fekete humuszban tűzhely és gödör körvonalait észlelte Sógor Györgyné kiküldött régész. A profilokból és felszíni gyűjtésből származó anyagot a miskolci múzeum őrzi 53.178.1—10. ltsz. alatt. A leletanyag határozottan telepre utal. Az apró töredékek között jellegzetesek a Bükk I—II. jellegű íves díszítésű cserepek, a vastagfalú edényeken kívül lévő vonaldíszítés, a perem alatti lyuksoros edények, a hoszúkás, kettős bütykös és rovátkolt töredékek a bükki kultúra telepnyagára jellemzők. A jellegzetes bükki anyag között két »protobükk« jellegű cserép is akadt. Az anyag elég homogén jellegű, a bükki kultúra Tompa-féle II—III. periódusát képviseli.

5. Nagykálló-Strandfürdő⁸ (Szabolcs-Szatmár m., nagykállói j.).

A Nyír vízcatorna Ny-i partján, a hajdani Elisium területén épült a fürdő két hold területen. A dombos rész lehordásakor 1935-ben 100—120 cm mélyen csontvázat talált dr. Kiss Lajos múzeumigazgató. A csontváz mellett két kis festett csupor, balfelől 10,5 cm nagyságú tengeri kagyló feküdt. A váztól 3 m-re szarvasagancs szerszám és két kőbalta feküdt. A csontváz körül 5—10 m-es körzetben festett és karcolt cserepek, állatcsontok (77 tárgy) kerültek elő. Ennyit mond Kiss Lajos a hivatkozott jelentésében a rendkívül értékes sírról.

A munka közben és befejezésekor⁹ még jelentős, azonos jellegű anyag került be a Jósza András múzeumba, Nyíregyházára.

A sírmelléklet egyik edénye kettős csonkakúp alakú. Az edény középvonalában lévő négy vízszintes átfúrású, lekerekített bütyök, szimmetrikus elrendezésű. A szürkés agyagot égetés előtt rákerült vörösmáz borítja. A vörös alapra festették rá a fehér festést, amelynek rendszere az, hogy a bütykök vonalában három vonalból álló függőleges vonalfestés négy mezőre osztja az edénykét. A mezőket íves vonalfestéssel élenkítették (IV. t. 2). M: 7,1 cm, Szá: 4,5 cm, Fá: 2,3 cm. (Ltsz: 56.243.1.)

A másik edényke formában és festésben is megközelítően azonos az első edénnyel (IV. t. 1). M: 5,3 cm. (Ltsz: 56.243.1.)

Biztos sírmelléklet a spondylus kagylóból készített csüngő (IV. t. 3). Az alig csiszolt kagylót a felfűzés számára a szélekhez közel két helyen átfúrták. H: 11 cm. (Ltsz: 56.243.3.)

Nem köthető biztos mellékletként a sírhoz a trapéz alakú, csiszolt kőbalta (IV. t. 6). H: 6,2 cm. (Ltsz: 55.15.1.) Az átfúrt csiszolt kőalapács féltöredéke (IV. t. 4). (Ltsz: 55.15.2.) és a megmunkált szarvasagancstöredék (IV. t. 5). (Ltsz: 55.15.6.) szintén nem vehető fel biztos sírmellékletként.

A telepanyag két jellegzetességet mutat: a bükki jellegű szalagköteg karcolást és a festést. A finom kidolgozású, bükki jellegű töredékek a jellemző félgömbös csészeformákból származnak. A díszítő motívumok közt még megtalálható a Bükk II. íves szalagköteg (V. t. 8), de már túlsúlyba jut a meandrikus dísz, a geometrikus elem (V. t. 1, 4, 5, 2, 3). A házikerámia vastagabb falú töredékei a Bükk III. stílusú anyaggal mutatnak egyezést. A díszítő elemekre egyenes és íves karcolás jellemző (V. t. 6, 7, 9). A lyuksoros fazék a telepen is általános (V. t. 10). A durvajellegű kerámia közül ritka díszítő elem a függőleges sorban elhelyezett háromszögű kimetszés, amely összefügghet a bükki és alföldi vonaldíszes kerámiában néha jelentkező csipésszerű díszítéssel.

A festett anyagra igen finom kidolgozás és az alapszín gondos vörös polírozása jellemző. Erre a vörös alapra kétszínű festés került: fekete és fehér. A nagyon töredékes anyagból a forma teljes egykorú festésére nem lehet következtetni, mert korántsem biztos, hogy az a töredék, amely csak íves, vagy egyenes, vékony feketesávós festést mutat, az edény más részén nem párosul-e fehér színnel, vagy éppen szélessávós

8. Alispáni jelentések. Szabolcs megye. 1936. II. 69, Magyarország régészeti leletei. 54—55. Patay P. közli az egyik edény fényképét természetes nagyságban.

9. Alispáni jelentések. Szabolcs megye. 1939. X-től 1940. V. 29.

festéssel. A tetszetősségre törekedett akkor, mikor a széles fehér sávval festett mezőben, vagy a felület alapszínének meghagyásával, vagy ennek fehér és fekete vékonyvonalú kitöltésével élénkítette az edényt. A festett edények formája a töredékekből ítélve, legtöbbször kisméretű és kissé behúzott peremű félgömb. A formán csak egészen kisméretű, bütyökszerű kiemelkedés szokott lenni, mint a sír edényein. A másik forma a csótalpas tál, amely e telepen alárendeltebb szerepet játszik.

A sírmelléklet festett edényei után a nagykállói strandfürdő sírját a bükki művelődési körbe nehéz lenne beosztani és joggal teszi fel Patay a kérdést, hogy ez a festés mennyiben jellemző a bükki kultúrára.¹⁰ A bükki művelődési körhöz való kapcsolódását a telepanyag indokolja, ahol a bükki és a festett áru együtt jelentkezik.

6. *Megyaszó* (Borsod-Abaúj-Zemplén m., szerencsi j.).¹¹

Leelőhelye Megyaszó határában Csákó határrész, a község és Monokhoz tartozó legelők határán a völgyoldalon. Tompa Ferenc 1937. október 14—20 között végzett ásatása telepet és a telepbe ástott temetőhöz tartozó sírokat tárt fel. Tompa Ferenc a feltárt sírokat a bükki kultúra körébe sorolja.

1. *sír*. Baloldalan fekvő zsugorított csontváz. Irányítása DK—ÉNy, fejjel DK-nek, arccal DNy-nak fordítva. A zsugorítás erős méretű, erősen felhúzott végtagokkal. A csontváz hossza 110 cm. Jó megtartású, idősebb nő csontváza. Sírmélység a mai felszínhez mérten 70 cm. Egyetlen biztos melléklete a nyaknál lévő hengeres alakú spondylus kagylóból készült gyöngyszem. A fej felett, valamint a térd hajlásánál Bükk III. jellegű cserepek feküdtek, amelyek nem mint sírmellékletek kerültek a csontváz mellé, hanem a korábbi telepről a temetkezéssel bekerült cserepek.

2. *sír*. 40 cm mélyen, nagyon rossz, felszívódott állapotban lévő zsugorított gyermekcsontváz feküdt. Irányítása DK—ÉNy, mint az 1. síré. A sírban néhány szórvány cserép feküdt.

3. *sír*. A sír mélysége 150 cm. Zsugorított, bal oldalán fekvő, igen jó megtartású csontváz. Irányítása E—D, arca K felé néz. Melléklete nem volt.

4. *sír*. Mélysége 90 cm. Teljesen felszívódott állapotban lévő kisgyermek csontváza feküdt a sírban. Melléklete nem volt.

A telep anyaga Bükk III. jellegű, igen erős vonaldíszes kerámiát jelző motívumokkal.

7. *Kőlyuk II. Barlang* (Borsod-Abaúj-Zemplén m.).

Párducz Mihály beszámolt már arról, hogy 1949-ben a Kőlyuk II-nek nevezett barlangban a Történeti Múzeum régészeti osztálya ástatást végzett.¹² A feltárás során bükki kultúra barlangi településének érdekes jelenségeit hozták felszínre. Az aggteleki Baradla barlangban észlelt cölöpépítkezést sikerült itt megfigyelni tűzhelyekkel, padozatnyomokkal. Az előkerült anyag a Bükk I—II. jellegzetességeit mutatja.

A barlang előterétől szolgáló kisebb üregben Nemeskéri János két csontvázat talált zsugorított helyzetben, elsődleges fekvésben. Az előtérből anyag nem került elő, s így a melléklet nélküli csontvázak feltétlenül a bükki lakossághoz tartoznak. Erre utal az a körülmény, hogy a barlang a felfedezés idejéig (1948) teljesen érintetlennek látszott, a bükki kor után abban ember nem járt.¹³

8. *Egyek-Rózsástelek* (Hajdú-Bihar m., polgári j.).

Az Aruraktározási Vállalat helyi építkezése közben került elő két zsugorított sír. Mérey Kádár Ervin 1953. november 5-én tett kiszállási jelentésében ez áll: »A neolitikus lelőhely területén dolgozó csoport vezetője elmondta, hogy 150 cm mélyre ástak, s már 1 m-nél mutatkoztak oldalt zsugorított helyzetben eltemetett csontvázak. Találtak mellettük cserepeket, kőbaltákat. Sok anyag elkallódott a találók kezén.«¹⁴ A sírok kora Mérey Kádár jelentése szerint »protobükk« vonaldíszes kerámia. A Déri Múze-

10. Magyarország régészeti leletei. 55.

11. Tompa F.: Budapest az őskorban. Budapest története 1940. 27.

12. Párducz M.: Arch. Ért. 1949. 111—112.

13. Nemeskéri János szíves közlése.

14. Mérey Kádár jelentése. Adattár 45. E. I.

umba került szórványanyag vonaldíszes jellegű és abba a körbe tartozik, amelyet »okker síroknak« neveznek. A kerámiatöredékeken lévő díszítés a Debrecen-környéki halmokban feltárt zsugorított csontvázak környezetében előkerült cserépanyaggal mutat teljes azonosságot.¹⁵

9. *Folyás-Szilmeg* (Szabolcs-Szatmár m., polgári j.).

B. Kutzián Ida 1950-ben Folyás-Szilmegen vonaldíszes kerámia körébe tartozó telepet tárt fel. A feltárás során öt melléklet nélküli zsugorított csontváz került napvilágra.¹⁶

10. *Tiszavasvári* (Szabolcs-Szatmár m., tiszalöki j.).

Kalicz Nándor, Makkay János és Csalog József 1953–56-ban 14 bükki művelődési körbe sorolható zsugorított csontvázat tárt fel.¹⁷

11. *Abaujdevécsér* (Borsod-Abaúj-Zemplén m., encsi j.).

Közelebbi megjelölés nélkül özv. Elekes Antalné ajándékából őriz a miskolci múzeum egy edényt (V. t. IIa, b). (Ltsz.: 53.100.1.) A bombaalakú kis edény hasán lévő rovátkolt borda két részre bontja a díszítést. A felső és alsó része négy zónára oszlik, egymást váltó spirális és hálómintás díszítéssel, egyenes vonalakkal keretezett mezőben. A perem alatt két mező között két-két átlukasztás látható. Az ajándékozó bemondása szerint festék volt benne. M: 5,8 cm, Szá: 5 cm, Fá: 3,7 cm. Ép volta és festékkel teli tartalma feltételezi, hogy sír melléklete volt.

*

A vadnai sírlelettel kapcsolatba hozható temetkezésekre vonatkozó adatok és leletanyag a bükki művelődési kör nagy területéről származnak, s egymástól eltérő anyagokkal tűnnek ki. Egészüket vizsgálva, egységesen nem köthetők a szakirodalomban szereplő kultúrákhoz — elsősorban a bükkihez — s ezért használom a bükki művelődési kör nagyobb egységet jelentő megnevezést.

A bükki művelődési körbe tartozó, biztosan temetkezést mutató leletek, a feltételezetten sírokból származó anyag, a környezetből következtetett melléklet nélküli sírok nem adnak lehetőséget a temetkezésekre vonatkozó megállapítások összegezésére, csupán adatok a temetkezések megjelenésére. A temetkezési mód minden esetben a zsugorítás, s abban mindenütt közös sajátosság tapasztalható, hogy a halott eltemetése a telepen történt. Különálló temető eddig nem került elő. Ebben a neolitikus kultúrákkal (Körös, Tisza) tart egyezést. Az a kérdés, hogy a temetkezés a nagyobb telep akkor nem használt részében történt-e, vagy közvetlen a használatban lévő objektum közelében, a közölt adatok alapján nem dönthető el. Az előbbire utalnak a megyszói sírok utólagos beásásai a telepbe, ez látszik valószínűnek az egyeki síroknál is. Valószínűsíti a telep elhagyott, illetőleg nem használt részébe való elkülönítési törekvést a Kőlyuk II. két csontváza, ahol barlang előtér szerű folyosóját használta fel temetkezési helyül.

A vadnai sírlelet és telepanyag alkalmas arra, hogy a magyarországi neolitikum bükki kultúra köré csoportosuló alapkérdéseiből néhányat felvessünk és a megoldáshoz közelebb juttassuk. Az alapvető kérdés a neolitikus kultúrák származása és relatív kronológiája.

Tompa a bükki kultúrát az addig ismert leletanyag alapján — amely a borsod-derekegyházi telepanyag kivételével szórványanyag — stíluskritikai alapon három periódusra osztotta. A felosztás alapja az volt, hogy a bükki cserépanyag stílusban eltérő sajátosságokat mutatott a bükki kultúra elterjedésének három különböző övezetében. A stíluszónákból levonás migrációs elmélet alapján a Tompa által Bükk III.-nak nevezett stílusperiódusból származtatta a tiszai kultúrát, s korban Dunántúlon az idő-

15. Pl. Ohat-Dunahalom D. M. E. 1927. 312.; Kandrahalm D. M. E. 1910. 25.

16. B. Kutzián I.: Die Ausgrabungen in Tiszapolgár-Basatanya. Conference Archeologique. Bp. 1955. 79.

17. Kalicz Nándor közlése, publikációját a telepanyaggal együtt Kalicz N. és Makkay János készíti el.

sebb vonaldíszes kerámiával, az Alföldön a Körös-kultúrával párhuzamosította.¹⁸ A bükki kultúra, illetőleg bükki művelődési körbe tartozó leletanyag lelőhelyeinek megszorodása következtében túlhaladta már azt a képet, amelyet Tompa rajzolhatott a kultúra elterjedéséről és a stíluszónák egységének vélt anyagáról. Újabb jelentős anyag hiányában legegységesebbnek látszik a Bükk-hegység középső vonalához tartozó barlangok anyaga, a Tompa-féle I—II. stílus jegyeivel, de ez nem mondható el az upponyi, aggteleki barlang anyagával kapcsolatban, ahol a keveredés már jelentős. A miskolci múzeumban lévő Tapolca-Forrás-barlang anyaga,¹⁹ amely területileg egészen közel van a Lillafüred-környéki lelőhelyekhez, a különböző neolitikus kultúrák nagyfokú keveredését mutatja.

A keveredés még nagyobb fokú és általános a középső Tisza-vidék mentén, amelyet Tompa átmeneti zónának tekintett. A keveredés oka, hogy a Közép-Tisza mentén az Északkelet-Magyarország valamennyi neolitikus kultúrája megtalálható. A Tiszától K-re az Észak-Alföldön öt kultúra elemei jelentkeznek a neolitikusnak tartott anyagban:

1. Körös-kultúra,
2. Tiszai kultúra,
3. Vonaldíszes kerámia kultúrája,
4. Bükki kultúra,
5. Herpályi kultúra.

A felsorolt nagyobb kultúrák közül jól elkülönül a Körös és a herpályi csoport. A Körös ezen a területen minden esetben elkülönül a Tiszaitól és az időben is sokkal fiatalabb Herpályitól. A Körös és vonaldíszes kerámia viszonylatában a Körös kultúra északi elterjedésének szegélyén szórányosan ugyan, de a vonaldíszes stílusjegyek felfutóknak.

A legnagyobb az érintkezés a vonaldíszes kerámia, a bükki, illetőleg a tiszai kultúra között. Az érintkezés alapja a vonaldíszes kerámiának önálló, nagy területet elfoglaló része a Tiszántúl középső zónájában. B. Kutzián Ida Folyás-Szilmege 1950-ben végzett ásatása olyan anyagot hozott felszínre, amely alapján vonaldíszes jellegű, s megjelenik benne a bükki kultúra jellegzetes díszített anyaga, lehet, hogy importként, de lehet, hogy a telepen helyben készült. A feltárt öt zsugorított csontváz a telep emberanyagát adja. A szilmegei anyag lehetővé tette a múzeumokban lévő anyag szétválasztását. A csupán szórányos leletek alapján nehéz a teljes azonosságot megállapítani, de a főtípusok egyezése lehetőséget nyújt az elhatároláshoz. Az itt megállapított 102 lelőhely anyaga alapján módosítani kell azt a korábban vallott felfogást, hogy a vonaldíszes kerámia a Duna vonaláig terjeszkedett és további nagyarányú térhódítását az Alföldön megtelepülő Körös, de főképp a tiszai kultúra gátolta. Pontos elterjedési területét megvonni nem tudjuk, mert a jelenlegi adatok csupán a kutatás mai állását jelzik, valószínű, hogy a tényleges szállásterület nagyobb volt. A település központja a Tiszántúl középső területe, onnan áttérjed a Duna—Tisza-közéire és délen Kiskúnyfélegyházaiig nyúlik le. Leggyakoribb a középső Tisza mellékfolyóinak mentén, elsősorban folyóvizek mellett.

Gyakoriságára és helyi változataira Kalicz Nándor Tiszazugban végzett terepbejárása jól rávilágít. A bejárt kis területen 38 lelőhelyen találta meg a vonaldíszes kerámia lelőhelyét. Értékes megfigyelése volt a lelőhelyek vízparti elhelyezkedése, továbbá, hogy kiterjedésben kisebbek, nem látszanak olyan állandónak, mint a Körös telepek.²⁰ Kalicz N. terepbejárása során úgy látta, hogy a tiszai kultúra nem hatolt be Tiszazugra, csupán emléktárgyainak szórányos darabjai keverednek a vonaldíszes kerámiával. A szolnoki múzeum e korbba tartozó leletanyaga Szászberek, Tiszaföldvár, Szolnok-Kénsavgyár, Tiszavárkony-Hugyimpárt, Tiszaiagar-Csikóstanya, Pusztakengyel lelőhelyek²¹ anyaga viszont nagyfokú keveredést mutat a tiszai kultúrával. A kevert

18. Tompa F.: A. H. V—VI. 33.

19. Közöletlen. Ltsz: 53.66.1—19.

20. Kalicz N.: Jászkunság 1955. III. 34—40.

21. Közöletlen. Szoln. Múz. Ltsz: 54.39.1—50; 54.40.1—24; 54.37.1—5; 54.36.1—10; 54.51.1—18; 54.34.1—10.

jelleg néha azonos töredékeken is jelentkezik, akár a vincai, akár a lebői edényeken.²²

A keveredés, illetőleg érintkezés megtalálható a tiszai kultúra törzsterületén, s különösen gyakori a tiszai kultúra fiatalabb szakaszába tartozó telepeken, Szakálháton, Lebón, Szegvár-Tűzkövesden, Hódmezővásárhely-Gorzán.²³ A felvett lelőhelyek igazolják a vonaldíszes kerámia és a tiszai kultúra egyidejűségét és azt, hogy a vonaldíszes kerámia szállásterülete D-i határán szorosan érintkezik a tiszai kultúrával.

A keveredés néha olyan fokú, hogy a szétválasztás szinte lehetetlen. Ilyen a vadnai telepanyag, de bizonyos vonatkozásaiban a sírlelet egyes darabjai is. A szétválasztás alapja inkább az lehet, hogy bizonyos típusok a bükki, más típusok a vonaldíszes kerámia jegyeit hordozzák magukon. Különösen áll ez a Tompa F. által a bükki zóna D-i területén a tiszamenti lelőhelyek anyagára.

Tompa F. a Bükk III-ból származtatta a tiszai kultúrát. Ma mind a hazai kutatók többsége, mind a külföldiek is osztják Csalog J. felfogását, hogy a bükki és tiszai két különböző stílus: textilstílus és szalagdíszes; virágzása nem egymás utáni, és a Tompa-féle Bükk III. nem fejlődési átmenet a tiszai kultúra felé, hanem a kettő szomszédi viszonyból folyó egymásra hatás kapcsolataiból keletkezett.²⁴

A vadnai sírlelet felveti az alapvető kérdést, a vonaldíszes kerámia és a bükki kultúra viszonyát. Tompa F. a bükki kultúra kialakulására felvette az ún. protobükk anyagot, mint a lineár kerámia egyik változatát, amely átmenetül szolgál a bükki kultúra kialakítására. A kérdéssel összefügg a protobükk és Bükk III. anyaga is, amely a lelőhelyek tanulása során szinte mindig együttesen jelentkezik és egymástól nem választható el.

Tompa F. kétségtelenül átmenetnek tartja a tiszadadai sírból előkerült tálat. Nem kétséges, hogy stílusjegyei a vonaldíszes kerámia legjobban felismerhető, elkülöníthető sajátosságait mutatja. Jellegzetes díszítő elemei a csótalpas tálformáknak és a vastagfalú kónikus tálaknak és gyakori a gömbhasú, hengeresnyakú edényeknek. A díszítési mód inkább a formára jellemző, mint a kultúra szétválasztására vonatkozó kritérium. Számos lelőhely anyaga bizonyítja, hogy a díszített csótalpak és tálak e díszítőelemeket használják, természetesen sok-sok helyi változatban.

A protobükk anyag másik lelőhelye Rakamaz-Morotvaomlás, amelynek anyagát a nyíregyházi múzeum őrzi. Tompa fontos lelőhelynek tartotta, mert anyagában található olyan töredékek, amely lehetőségképpen átmenetnek tekinthető a vonaldíszes kerámiából a bükki felé.²⁵ Átmeneti formának tartja a XXXV. 15–17. XXXVI. 2, 4–5. darabokat. Ezek a darabok íves vonalú, karcolt díszítéseikkel tisztán képviselik a vonaldíszes kerámia ornamentikáját. A vastagabb falú edényeken a geometrikus karcolású stíluselemek is feltűnnek. Ez a motívum szintén a Tompa F. által protobükkinek mondott stílus jellegzetessége. Nem vitás, hogy a szegletes vonalkarcolások megkettőzésével kialakított motívumok mitsem különböznek a teljes felületet kitöltő meandroidtól, a Tompa-féle Bükk III-tól, vagy a Csalog által textilmintának nevezett ornamentikától. Megfigyelhető, hogy a vastagabb falú, nagyobb edények térkitöltésénél éppen a nagyobb felület miatt nem a teljes felület beborítására törekszik, hanem a nagyobb egységű vonalvezetés alkalmazására. Megállapítható, hogy a telep félgömbformáiú, bombaaalakú, kisméretű edényei és kiöntős edénye a bükki kultúra I–II. fokozatába tartozó szalagköteg karcolásaiival a Bükk törzsterülettel azonos kivitelű. A teljes anyag vizsgálata alapján Tompa F. stíluskritikai jegyei alapján a lelőhelyről azt kellene leszűrünk, hogy Rakamaz a bükki kultúra olyan települése, amely a vonaldíszes kerámiából kialakuló bükki kultúra legkorábbi telepe; végigélte a stílus fejlődését

22. Vassics, M.: *Preistorika Vinca*. Belgrad 1932–36. II. XXXI. 59. — Móra Ferenc ásatása 1930. Szegedi Múzeum. Közöletlen.

23. Banner-Bálint: *Dolg*. 1935. 76–86. — Lebő. Közöletlen. Szegedi Múzeum. A lelőhelyen 1950-ben a szerző, 1955-ben Párducz M.—Trogmayer O. tárt fel vonaldíszes kerámiához tartozó telepet. — Szegvár-Tűzköves Csalog J. ásatása. — Gorzán Gazdapusztai Gyula ásatott 1956-ban. Valamennyi közöletlen, illetőleg közlés alatt.

24. Csalog J.: *FA*. III. 4. 3–9; *Csalog*, *FA*. 7. 1955. 23–44.

25. Tompa F.: *A. H. V*–VI. 23. XXXV. 15–17, XXXVI. 1–5, 7, II. 4.

a virágzásig, hanyatlásának korát, és akkor szűnik meg, amikor már anyagában a textilornamentika megjelenik, de megszűnése miatt nem lesz domináló.

A harmadik fontos lelőhely Tállya-Halastó, amely amiatt jelentős, hogy a Gallus Sándor által végzett próbaásatás rétegtani megfigyelései igazolták Tompa F. stíluskritikai alapon felvett származási és fejlődési kronológiáját a бүкки kultúrán belül. A második próbaárok adta az alapot két szint megállapítására. Az első réteg kb. 140 cm-re kezdődik és 50 cm vastag. Ezután 30 cm meddő réteg következett, majd a második réteg, amely 110 cm vastagságban tartalmazott anyagot. Az első réteg anyaga a Tompa-féle Бүкк III., amelyen girlandos motívumok mellett a gazdagon kifejlődő geometrikus mintacsoport szaporodik el. A második réteg túlnyomóan azon spirálvonalú kerámiát mutatja, amelyet Tompa mint a бүкки kultúra alapját és kiindulását ismert fel.²⁶ Csalog J. már rámutatott a tállyai lelőhely stratigráfiai körülményeinek megbízható voltára.²⁷

A Gallus által közölt publikációban a 42. képen bemutatott cserépanyag az 1. és 2. rétegből nem elég meggyőző a szétválasztásra, mert a spiráldíszes (vonaldíszes kerámia) kétségtelenül megvan a tipikus formákon (csőtalp félgömbforma), de ha a többi cserépanyagot is közölte volna, mint ahogy a nem közölt anyagban megtalálható (M. N. M. Rég. O. 19/1935. ltsz.), a megkülönböztetés nem lett volna olyan éles, mint ahogy az 1. árok szelvénye sem így mutatta. A telep tehát a protobүкк és Бүкк III. leleteit tartalmazza, így tehát Gallus szerint a kultúra teljes virágzása idején nem volt használatban. A teljes cserépanyag összetételéből viszont arra következtethetünk, hogy a Tállya-Halastón olyan lelőhely került felszínre, ahol a Бүкк III. jellegzetes stílus-elemekkel elválasztható réteg nélkül együtt élnek a spiráldíszes-vonaldíszes elemek. Tehát kevert anyagú, mint a legtöbb lelőhelyen, ahol a két stílusú díszítéseken, a csőtalpakon és a félgömbformákon a vonaldíszes ornamentika jelentkezik. A bombaalakú edényeken a Бүкк I. vonalköteg, s a hullámosdíszű, inkább Бүкк III. jellegeket felölölő díszítések általánosak.

A bodrogkeresztúri lelőhelyek anyagának részletes taglalása — ahol a keveredés még nagyobb fokú, mint az említett eddigi lelőhelyeken — azt hiszem, szükségtelen, mert a közölt anyag és a megyaszói, Miskolc-fűtőházi leletek²⁸ elég meggyőzőek a kevert jelleg igazolására. Kimutatható tehát, hogy a Tompa F.-féle fejlődésmélet legsebezhetőbb pontja az, hogy éppen azon a területen jelentkezik együtt a kiinduló alap, a kezdet: a protobүкк és a stílusában degenerálódó vég: a Бүкк III., a tiszai kultúra alapja.

Az a tény, hogy a protobүккnek felvett vonaldíszes kerámia és Бүкк III. következetesen együtt fordul elő mindazokon a lelőhelyeken, ahol számottevő anyag van, emellett bizonyít, hogy jelenlétük nem tekinthető úgy, hogy a kultúra kezdete és vége van képviselve, illetőleg a fejlődés teljes idejét végigéli a telep.

A nagyfokú kevertség, a vonaldíszes kerámia önálló telephelyeinek nagyszámú megjelenése alap arra, hogy a sokak — elsősorban Csalog J. — által és a sok helyen felvetett Tompa-féle egyenes fejlődési elmélettel szakítsunk és kimondjuk, hogy a Бүкк III. nem előzményei a tiszai textilstílusnak, s nem belőle fejlődik a tiszai műveltség. Az a körülmény, hogy a vonaldíszes kerámia középföldi elterjedésének D-i zónájában időben érintkezik a tiszai műveltséggel, megadja a lehetőséget a vonaldíszes kerámiának éppen úgy, mint a бүкки jellegű telepek tiszai motívumokkal való gazdagodásának, telítődésének.

A vonaldíszes kerámia a Tompa-féle Бүкк III. anyag majdnem minden lelőhelyen megismétlődő kevertsége feltétlenül a két anyag egykorúsága, egykorú használati gyakorlata mellett dönt. Bizonyítottnak látszik, hogy a Бүкк III. olyan kevert stílus, amelyben a vonaldíszes kerámiának stíluselemei egyes edényformákon (csőtalp, tál, nyakas edény) általános használatban van, a бүкки kultúra szalagköteg motívumai

28. Közöletlen, Miskolci Múzeum. Ltsz: 53.101.1—39.

26. Gallus S.: Arch. Ért. 1936. 70. 42. kép.

27. Csalog J.: FA. III—IV. 8. jegyzet.

és jellegzetes formái (bomba, félgömbalak) élnek, s a tiszai kultúra textilstílusának változataival gazdagodnak.

A бүккі kultúra feltétlenül a spiráldíszes és vonaldíszes kerámiából alakult ki, jellegzetes helyi zárt területre szorító ornametikával. A közös eredet mellett szól az embertani anyag is, s el kell fogadni Csalognak a feltevését, amely a két kultúra különböző embertani jellegét vetette fel.²⁹

*

A vadnai sírlelet egyik sajátos jelensége az edénymellékletek gazdagsága, a másik az edények kicsiny mérete és összetétele. Az előbbi azért szokatlan, mert a бүккі művelődési körbe felvett temetkezések zömében melléklet nélküliek, vagy csak egy-két edényt tartalmaznak, s a szokás a neolitikus kultúráknál általánosnak mondható az eddigi adatok alapján. Az edények méretezése valóban kicsiny, de a бүккі művelődési kör általánosságban használt méreteitől lényegesen nem üt el, ezért nem kell arra gondolni, hogy speciálisan temetkezési célból készítették az edényeket, illetőleg az eltemetett korához, neméhez válogatták a mellékleteket. Ilyen környezetben nem szokatlan forma a füles edény, a kehely és a sírba tett állatidol. A fülesedény egyenes nyakú lehetett, amelyet a perem alatt bemélyített vonaldísz zár le. Füleinek kiképzése, az egyenes bázis a szájniylás felé történő megnyúlása, kicsiny átlukasztása a felfüggesztésre utal, amelyet még megerősít a fül nyílásától vezető, vállon alkalmazott bordadísz. A díszítés gyakorlati célja a függesztő anyag két szára csúszásának megátalása. A kisméretű talpas kehely mérete után ítélve inkább méceszt gyaníttat. Бүккі telepeken is előfordul a cserépből készült kanóctartó, amely ezt a rendeltetést valószínűsíti.³⁰ A kehely szárát vörös festés fedi. A festés nem meglepő, mert a vonaldíszes kerámiának is jellemzője. A sírmellékletek edényeiben (Onga, Abaújdevecser) található okker és a csontvázra ráülepedett vörös festék (Nagykálló, Debrecen-környéke »okker sírok«) jellemzők a neolitikum egy-egy szakára. A telepanyag festett kerámiája a Közép-Tiszavidék általánosan széles körbe kiterjed (Oros) fekete festését mutatja, amelynek összetétele olyan kátrányfésülés, amelyre Csalog J. hívta fel elsősorban a figyelmet a Szentcs-tűzkövesi edényekkel kapcsolatban.³¹ Az állatidol nem túlságosan gyakori még a neolitikumban. A vadnai állatidol feltehetőleg sertést ábrázol. A hátán lévő benyomott plasztikus dísz is ezt erősíti meg. A бүккі művelődési körből Tompa Borsodról közöl talán kutyának meghatározható állatidolt és meghatározhatatlan állatrest részletet.³² Ismertek a sátoraljaújhelyi telep agyagából készült halfejek.³³ A vadnai állatidol díszítés tekintetében közelebb áll a Hódmezővásárhely-kökénydombi állatidolhoz, ahol a bemélyített egyenes vonal a hasvonal alatt és a lábakra terjed ki.³⁴

A vadnai sírlelet és a бүккі művelődési körbe tartozó sírleletek közlése, továbbá a még közöletlen Folyás-szilmei és tiszavasvári leletek, valamint a teljes antropológiai anyag közlése közelebb viszi a kutatást a бүккі művelődési kör még megoldatlan kérdéseinek megvilágításához és reményt nyújt arra, hogy újabb sírleletek feltárásával a kérdéseket meg is oldjuk.

A vadnai lelőhely jelentőségét az adja meg, hogy a sír és telepanyag legtisztábban képviseli a vonaldíszes kerámia stílusjegyeit, de az a klasszikus бүккі áruval keverten jelenik meg, mint a síkvidéki бүккі művelődési körbe tartozó lelőhelyeken mindenütt. A vadnai sír és telepanyag megerősíti azt a megállapítást, hogy a vonaldíszes kerámia stílusjegyei és a Tompa-féle Бүкк III. elemek keverten együtt fordulnak elő és a díszítőelemek nem fejlődési fokozatokat jelentenek. A motívumok inkább egyes formákhoz köthetők, s egy-egy forma jellemző és ismétlődő díszítési módja. A stíluslele-

29. A бүккі művelődési körbe tartozó antropológiai anyagot Nemeskéri János dolgozza fel. Közlése alapján biztosnak látszik a vadnai, megyaszói, kőlyukbarlangi antropológiai anyag egyezése, s eltérése a tiszai kultúra antropológiai anyagától.

30. Csalog J.: Fol. Ethnografica 1949. 155–161.

31. Csalog J. előadása a Régészeti és Művészettörténeti Társulatban 1957.

32. Tompa F.: A. hH. V–VI. XXV. 2. 8.

33. Visegrádi J.: Arch. Ért. 1912. 244–261. II. kép. 12.

34. Banner–Korek: Arch. Ért. 1949. XV. 7.

mek kevertsége azt mutatja, hogy a három kultúra párhuzamosan él egymás mellett és díszítő sajátosságában az egyes formák a vonaldíszes kerámia stílusjegyeit hosszú időn át megőrzik még akkor is, mikor a textilstílus már egyes formákon tért hódított.

KOREK JÓZSEF

THE NEOLITIC BURIAL-FINDS AT VADNA

The author makes known the burials and their supplements excavated in the recent years. They all turned up in north—east Hungary.

1. *Vadna*. Settlement and graveyard. Shrivelled burial. Its finds are pots (I. t. 1—5, 8). The finds show the features of Bükk and lineaar style. The two elements of style appear mixedly. The burial of the deceased took place at the settlement.

2. *Tiszabercel*. A shrivelled burial. Direction East—west, its supplement is a pot (III. t. 1). The burial also happened at the settlement. The Bükk and linear decorative elements appear mixedly.

3. *Mályinka*. Burial with three pots as supplement. (III. t.).

4. *Onga*. Burial with pots as supplements. The material of the settlement clearly shows Bükk-culture. (III. t.).

5. *Nagykálló*. Settlement and burial. The supplements of the burial are painted pots and shell-jewels. (IV. t. 1—3). The material found here displays the character of Bükk and partly of painted pottery. (V. t. 1—10.)

6. *Megyaszó*. Settlement and burial dug in the settlement. Mr. F. Tompa classes them to the sphere of Bükk culture. Out of the four shrivelled burials only one has a supplement: a pearl.

7. *Kőlyuk II. cavern*. Settlement in cave, two shrivelled skeletons in it.

8. *Egyek*. Settlement with two shrivelled burials.

9. *Folyás—Szilme*. Five shrivelled burials with skeletons containing no supplement came to the surface on the settlement of linear pottery.

10. *Tiszavasvári*. On two different finding places 14 shrivelled burials were discovered which may be listed to the Bükk cultural circle.

11. *Abaújvidecser*. The „Herman Ottó” Museum at Miskolc preserves a pot probably originating from a burial. (V. t. 11—a, b.)

These finds come from the large territory of the Bükk-culture and unite the peculiarities of more styles. The way of burial is always shrivelling, the interment of the deceased took place at the settlement every time.

The author criticises the periodisation of F. Tompa in connection with the Bükk culture. In the Highland he observes the appearance of five neolithic cultures. They are: the Körös culture, the Tisza culture, the culture of linear pottery, the Bükk culture and the Herpály culture. The Körös and Herpály culture stand alone. The closest touch exists between the culture of linear pottery and those of the Bükk and Tisza. Ida B. Kutzian also found the shards of Bükk culture in the linear ornamented material at Folyás—Szilme in 1950.

The researches altered the view that the boundary of linear pottery stretches as far as the Danube. The author knows 102 finding places East of the Danube. The centre of the settlement is the middle area of Trans—Tisza. Most frequently occurs along the tributaries of Middle—Tisza. According to the researches of N. Kalitz the places of discovery of linear pottery may be found in Tiszazug, the Tisza culture appears only with scattered pieces on these fields. In the neighbourhood of Szolnok however linear pottery is mixed up with the style of Tisza culture. In the vicinity of Hódmezővásárhely a mingling may be experienced between the two cultures. In consequence of all these the author considers linear pottery simultaneous with Tisza culture.

The finds in the Vadna-grave raise the problem of relation between Bükk culture and linear pottery. F. Tompa regarded the so-called proto-Bükk linear pottery a transitory type leading to Bükk Culture. The analysis of the materials in many places of discovery showed that Tompa's proto-Bükk type appears mixedly with the Bükk I—II—III. types right on this area.

According to the author's opinion Bükk III. is not an antecedence of the Bükk textile style and the Tisza culture did not develop from this.

Bükk III. is such a heterogeneous style in which the features of linear pottery exist, and are enriched with the varieties of the textile style of Tisza culture.

The Bükk culture undoubtedly evolved from the spiral ornamented and linear pottery with a decoration characteristic only to a closed local area.

The significance of the Vadna urnfield is emphasised by the facts that the features of linear pottery are most distinctly represented by the material of the grave and settlement, but they appear mixedly with the wares of Bükk culture, as everywhere in the fields belonging to the lowland culture-circle of the Bükk. The finds of the Vadna grave and settlement confirms the statement, that the features of linear pottery and the elements of the Tompa-Bükk III. come forth mixedly and the ornamental elements do not mean a grade of evolution. The patterns may be attached rather to certain shapes and are the characteristic and repeated ornamental ways of a certain shape. The mixedness of elements show that the three cultures existed side by side and some forms preserved the elements of linear pottery in ornamental peculiarities for a long time even at a period when the textile style took hold of ground in some forms.